

دور عزة النفس التنظيمية كعامل وسيط في العلاقة بين التوجه الديني والغضب لدى موظفي الدوائر التنفيذية في مدينة خاش

محمد ضياءالديني^{id}، حيدر دهمرده^{id}

قسم الادارة الحكومية، جامعة آزاد الإسلامية، فرع رفسنجان، رفسنجان، ايران.

* المراسلات الموجهة إلى السيد محمد ضياءالديني، البريد الإلكتروني: ziaaddini@iaurafsanjan.ac.ir

معلومات المادة

الوصول: ٢٥ صفر ١٤٤٠

وصول النص النهائي: ٢٤ ربيع الثاني ١٤٤٠

القبول: ٧ جمادى الأولى ١٤٤٠

النشر الإلكتروني: ١٤ رجب ١٤٤٠

الكلمات الرئيسية:

التوجه الديني

عزة النفس التنظيمية

الغضب

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: إن الغضب يرتبط بشكل كبير بالعواقب الفردية والمؤسسية الهامة. الغرض من هذا البحث، دراسة دور عزة النفس التنظيمية كعامل وسيط في العلاقة بين التوجه الديني وبين الغضب لدى موظفي الدوائر التنفيذية في مدينة خاش.

منهجية البحث: الدراسة الحالية من النوع الوصفي وبطريقة تحليل المسار. اشتمل المجتمع الاحصائي جميع الموظفين (٥٠٠٠) في الدوائر في مدينة خاش عام ٢٠١٧. بناء على جدول كرجسي ومورغان تم اختيار ٣٥٥ شخصا من خلال اخذ عينة عشوائية. وفي سبيل جمع البيانات تم استخدام استبيان لقياس الغضب وعزة النفس التنظيمية والتوجه الديني. تم تحليل البيانات وتجزئتها باستخدام طريقة المربعات الصغرى الجزئية كما وقد استخدم اختبار المعادلة البنائية لاختبار فرضيات البحث. تمت مراعاة جميع الموارد الأخلاقية في هذا البحث؛ وازافة الى هذا فإن مؤلفي المقالة لم يشيروا الى أي تضارب في المصالح.

الكشوفات: أظهرت نتائج الدراسة أن معامل المسار الملحوظ بين التوجه الديني والغضب كان ١٢,٤٤٩ وكان معامل المسار الملحوظ بين التوجه الديني وعزة النفس التنظيمية ٣,٤٩٨ وكان أكبر من ١,٩٦ كما كان معامل المسار الملحوظ بين عزة النفس التنظيمية والغضب هو ١,٥٤٤ والذي كان أقل من ١,٩٦. لذلك، يمكن الاستنتاج أن التوجه الديني لا يؤثر على الغضب من خلال متغير الوسيط للاعتزاز بالنفس.

الاستنتاج: استناداً إلى النتائج، ان التوجه الديني من خلال زيادة عزة النفس التنظيمية يؤدي الى تقليل الغضب. ولذلك، يقترح أنه مع التعاليم الصحيحة والمستمرة في مجال رفع مستوى الوعي الديني للموظفين التنفيذيين، يتم بذل الجهود لتحقيق مستقبل ناجح وسليم للأفراد وبالتالي للمجتمع كله.

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Ziaaddini M, Dahmardeh H. The mediating role of organizational self-esteem in the relationship between religious attitude and aggression among staff of administrative organizations in Khash city. J Res Relig Health. 2019; 5(1): 101- 11. doi: <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i1.19077>.

نقش میانجی عزت نفس سازمانی در رابطه‌ی بین نگرش مذهبی و پرخاشگری کارکنان دستگاه‌های اجرایی شهر خاش

محمد ضیال‌الدینی*، حیدر ده‌مرده^{id}

گروه مدیریت دولتی، واحد رفسنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، رفسنجان، ایران.
 *مکاتبات خطاب به آقای محمد ضیال‌الدینی؛ رایانامه: ziaaddini@iaurafsanjan.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۳ آبان ۱۳۹۷
 دریافت متن نهایی: ۱۱ دی ۱۳۹۷
 پذیرش: ۲۴ دی ۱۳۹۷
 نشر الکترونیکی: ۱ فروردین ۱۳۹۸

واژگان کلیدی:

پرخاشگری
 عزت نفس سازمانی
 نگرش مذهبی

چکیده

سابقه و هدف: پرخاشگری به طور عمده به پیامدهای مهم نهادی و فردی مرتبط است. هدف از این مطالعه بررسی نقش میانجی‌گری عزت نفس سازمانی در رابطه‌ی بین نگرش مذهبی و پرخاشگری کارکنان دستگاه‌های اجرایی شهرستان خاش است.

روش کار: مطالعه‌ی حاضر از نوع توصیفی با روش تحلیل مسیر است. جامعه‌ی آماری شامل تمام کارکنان (۵۰۰۰ نفر) ادارات شهرستان خاش در سال ۱۳۹۶ بود. بر اساس جدول کرجسی و مورگان، ۳۵۵ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها، از سه پرسش‌نامه‌ی پرخاشگری، عزت نفس سازمانی و نگرش مذهبی استفاده شد. همچنین، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش حداقل مربعات جزئی؛ و برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از روش آزمون معادلات ساختاری استفاده شد. در این پژوهش همه‌ی مسائل اخلاقی رعایت شده است و نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد ضریب معنی‌داری مسیر بین نگرش مذهبی و پرخاشگری ۱۲/۴۴۹؛ و ضریب معنی‌داری مسیر بین نگرش مذهبی و عزت نفس سازمانی ۳/۴۹۸ بود که بزرگ‌تر از ۱/۹۶ برآورد شدند. ضریب معنی‌داری مسیر بین عزت نفس سازمانی و پرخاشگری نیز ۱/۵۴۴ بود که کوچک‌تر از ۱/۹۶ برآورد شد. بنابراین می‌توان گفت نگرش مذهبی بر پرخاشگری از طریق متغیر میانجی عزت نفس سازمانی تأثیر نمی‌گذارد.

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، نگرش مذهبی از راه افزایش عزت نفس سازمانی موجب کاهش پرخاشگری می‌شود. بنابراین، پیشنهاد می‌شود با آموزش‌های مناسب و مستمر در زمینه‌ی افزایش آگاهی‌های مذهبی کارکنان اجرایی، تلاش شود تا از این رهگذر بتوان آینده‌ی موفق و سالم برای افراد و در نهایت جامعه ترسیم کرد.

استناد مقاله به این صورت است:

Ziaaddini M, Dahmardeh H. The mediating role of organizational self-esteem in the relationship between religious attitude and aggression among staff of administrative organizations in Khash city. J Res Relig Health. 2019; 5(1): 101- 11. doi: <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i1.19077>.

مقدمه

پرخاشگری مفهومی بسیار پیچیده است که از یک سو تحت تأثیر عوامل موقعیتی و روان‌شناختی و از سوی دیگر تحت تأثیر عوامل ژنتیکی قرار دارد (۱). روان‌شناسان اجتماعی عمل پرخاشگری را رفتاری آگاهانه می‌دانند که هدفش اعمال درد و رنج جسمانی یا روانی است (۲). در سراسر جهان خشونت و پرخاشگری یکی از متداول‌ترین رفتارهای ضداجتماعی به‌ویژه در میان افراد ۱۵ تا ۴۴ ساله است. مهار نکردن رفتار پرخاشگرانه علاوه بر اینکه موجب ایجاد مشکلات بین فردی و تجاوز به حقوق دیگران می‌شود، ممکن است درون‌ریزی شود و موجب ایجاد انواع مشکلات جسمی-روانی شود (۳).

روان‌شناسان به دلیل عواقب منفی پرخاشگری در کارکنان، همواره در پی راهکارهای مقابله‌ی مناسب بوده‌اند. در این زمینه در سال‌های اخیر به قابلیت معنوی در حل مسائل زندگی و رویارویی با مشکلات توجه ویژه‌ی شده است (۴). مذهب و منابع معنوی عاملی اصلی در زندگی بسیاری از انسان‌ها محسوب می‌شود (۵). در تعریف نگرش مذهبی نیز آمده که خداوند محور همه‌ی امور است و ارزش‌ها، اخلاقیات، آداب و رسوم و رفتارهای انسانی را با یکدیگر هماهنگ می‌کند (۶) و در سایه‌ی چنین نگرشی است که آرامش به دست می‌آید. یکی از راه‌های رسیدن به آرامش روانی از نگاه قرآن، ایمان است. واژه‌ی ایمان که از ریشه‌ی امن گرفته شده، به معنای آرامش و اطمینان قلب و نبودن ترس است. احتمالاً دستیابی انسان به آرامش و اطمینان، با اعتقاد به خداوند و تصدیق او سبب استفاده از واژه‌ی «امن» برای مفهوم ایمان در مقابل «خوف» است (۷). در قرآن کریم نیز می‌خوانیم: «هو الذی انزل السکینه فی قلوب المؤمنین لیزدادوا ایماناً مع ایمانهم»؛ «او کسی است که آرامش را در دل‌های مؤمنان نازل کرد تا ایمانی به ایمانشان بیفزایند». از این آیه چنین برداشت می‌شود که بدون ایمان، آرامش روحی نیز وجود ندارد؛ یا دست‌کم این‌گونه می‌توان گفت که یکی از عامل‌های ایجاد آرامش، ایمان به خداوند است.

در پژوهشی گزارش شده است که باورهای مذهبی با پرخاشگری رابطه‌ی معنادار و مستقیم دارد (۸). مرور پژوهش‌های پیشین نیز از ارتباط بین پیامدهای مثبت سلامت روانی با متغیرهای مذهبی حکایت می‌کند (۹، ۱۰). برای

مثال، برخی از پژوهش‌ها نشان می‌دهد که باورهای مذهبی با پیامدهای سلامت روانی ارتباط دارد (۱۱، ۱۲) و بین عملکردهای دینی مبتنی بر معنویت درونی با بهداشت روان ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد (۱۳، ۱۴).

عواملی وجود دارد که می‌تواند سبب کاهش پیامدهای منفی پرخاشگری شود؛ از جمله‌ی این عوامل می‌توان به عزت نفس اشاره کرد. این عامل می‌تواند ارزیابی فرد از خویش، ارزش‌ها، توانایی‌ها، احترام و تأیید خود تعریف شود. عزت نفس یکی از مهم‌ترین عوامل سلامت روان است که در ارتقای آن نیز نقش مؤثری دارد (۱۵). عزت نفس سازمانی تصویری است که افراد از ارزش‌های خود به عنوان عضو سازمان دارند. عزت نفس پایین با مواردی چون تجربه‌ی هیجانات منفی مانند افسردگی، اضطراب، خشم و رفتارهای پرخاشگرانه همراه است (۱۶، ۱۷). از آنجا که عزت نفس ارزیابی فرد از خویش است و در آن مؤلفه‌های عاطفی و شناختی وجود دارد، به نظر می‌رسد در میزان پرخاشگری نقش داشته باشد، که به این مسئله در پژوهش‌های گذشته چندان توجه نشده است.

رعایت آموزه‌های مذهبی موجب افزایش کارایی فرد می‌شود که به طور مستقیم با بهبود عزت نفس رابطه دارد (۱۸). در پژوهشی گزارش شده است که بین تمامی مؤلفه‌های دین‌داری با عزت نفس رابطه‌ی معنادار و مستقیم وجود دارد (۱۹). همچنین آقاجانی و همکاران معتقدند که میزان عزت نفس در افراد دین‌دار بالاتر است (۲۰). انصاری جابری نشان داده است که روزه‌داری فریضه‌ی دینی است که موجب ارتقای عزت نفس می‌شود (۲۱). باوجوداین، تاکنون پژوهشی که به صورت هم‌زمان به بررسی رابطه‌ی نگرش مذهبی و عزت نفس سازمانی با پرخاشگری پرداخته باشد، انجام نشده است. نبود پژوهش‌هایی که به بررسی رابطه‌ی بین نگرش مذهبی و پرخاشگری با توجه به نقش میانجی عزت نفس سازمانی پرداخته باشد، در پیشینه‌ی مطالعاتی کاملاً مشهود است؛ این مسائل ضرورت انجام این پژوهش را برجسته می‌سازد. از این‌رو، هدف این پژوهش بررسی نقش میانجی عزت نفس سازمانی در رابطه‌ی بین نگرش مذهبی و پرخاشگری در کارکنان دستگاه‌های اجرایی شهر خاش در سال ۱۳۹۶ است.

روش کار

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

مقیاس نگرش سنج مذهبی: خدایاری فرد و غباری بناب این مقیاس را که شامل ۴۰ سؤال درباره‌ی حیطه‌های موضوعی، عبادات، اخلاقیات، ارزش‌ها، اثر مذهب در زندگی و رفتار انسان، مباحث اجتماعی، جهان‌بینی، باورها، علم و دین است، تهیه کرده‌اند. گویه‌ها بر اساس مقیاس پنج‌درجه‌ی لیکرت از «کاملاً موافقم = ۵» تا «کاملاً مخالفم = ۱» تنظیم شده است و دامنه‌ی نمره‌های مقیاس بین ۴۰ تا ۲۰۰ قرار دارد. در پژوهش شهابی و همکاران پایایی این مقیاس به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۵ به دست آمده است (۷). در این پژوهش نیز پایایی ابزار با روش پایایی ترکیبی ۰/۸۷۸؛ و روایی آن به روش روایی همگرا ۰/۴۴۶ به دست آمد که در مجموع پذیرفتنی است.

پرسش‌نامه‌ی عزت نفس سازمانی: پیرس^۲ و همکاران این پرسش‌نامه را که دارای ۱۰ عبارت است و اعتقاد و باورهای کارکنان و ارزشمندی آنان را در محیط سازمان می‌سنجد، طراحی کرده‌اند. گویه‌ها بر اساس مقیاس پنج‌درجه‌ی لیکرت از «کاملاً موافقم = ۵» تا «کاملاً مخالفم = ۱» تنظیم شده است. دامنه‌ی نمره‌ها نیز بین ۱۰ تا ۵۰ قرار دارد. در پژوهش خسروشاهی بهادری پایایی پرسش‌نامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲ به دست آمده است (۲۲). در این پژوهش نیز پایایی ابزار با روش پایایی ترکیبی ۰/۹۲۶ و روایی آن به روش روایی همگرا ۰/۴۲۶ به دست آمد که در مجموع پذیرفتنی است.

یافته‌ها

با توجه به تجزیه و تحلیل داده‌ها، از بین آزمودنی‌های مورد بررسی ۲۶۸ نفر (۷۵/۵ درصد) مرد و ۸۷ نفر (۲۴/۵ درصد) زن بودند. ۷۵ نفر (۲۱/۱ درصد) از آنان مدرک دیپلم، ۱۲۹ نفر (۳۶/۳ درصد) فوق دیپلم، ۱۲۸ نفر (۳۶/۱ درصد) لیسانس و ۲۲ نفر (۶/۲ درصد) فوق لیسانس داشتند. ۸۸ نفر از افراد (۲۴/۸ درصد) سن بین ۲۰ تا ۳۰، ۱۴۷ نفر (۴۱/۴ درصد) ۳۱ تا ۴۰، ۹۵ نفر (۲۶/۸ درصد) ۴۱ تا ۵۰ و ۲۵ نفر (۷ درصد) نیز ۵۱ سال و بیشتر داشتند.

نتایج بررسی شاخص‌های میانگین و انحراف معیار متغیر نگرش مذهبی (متغیر پیش‌بین)، متغیر پرخاشگری (متغیر ملاک) و متغیر عزت نفس سازمانی (متغیر میانجی) در جدول شماره‌ی ۱ نشان داده شده است.

کمیته‌ی اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی رفسنجان این پژوهش را تأیید کرده است.

در اجرای این مطالعه ملاحظات اخلاقی از جمله دریافت رضایت آگاهانه و محرمانه ماندن پاسخ‌ها رعایت شد.

این پژوهش مطالعه‌ی توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر شامل کلیه‌ی کارکنان (رسمی و غیررسمی) شاغل در دستگاه‌های اجرایی شهرستان خاش به تعداد ۵۰۰۰ نفر در سال ۱۳۹۵ بود که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۳۵۵ نفر (نمونه‌ی آماری) به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی انتخاب شدند.

معیارهای ورود به پژوهش شامل شاغل بودن و داشتن رضایت برای شرکت در پژوهش؛ و معیارهای خروج شامل سکونت نداشتن در شهر خاش و کامل نبودن یا مخدوش بودن پرسش‌نامه‌ها بود. پس از توضیح اهداف پژوهش به شرکت‌کنندگان و کسب رضایت از آنان، پرسش‌نامه‌ها با راهنمایی پرسشگر تکمیل شد.

ابزارهای پژوهش

پرسش‌نامه‌ی پرخاشگری باس و پری^۱: این پرسش‌نامه دارای ۲۹ سؤال است که چهار جنبه‌ی پرخاشگری فیزیکی، پرخاشگری کلامی، خشم و خصومت را می‌سنجد. از ۲۹ سؤال این پرسش‌نامه، پنج پرسش مربوط به پرخاشگری کلامی است، شامل سؤال‌های ۲۷، ۲۱، ۱۴، ۶ و ۴؛ نه پرسش مربوط به پرخاشگری فیزیکی است، شامل سؤال‌های ۲۹، ۲۵، ۲۲، ۲، ۵، ۸، ۱۱، ۱۳ و ۱۶؛ هفت پرسش مربوط به خشم است، شامل سؤال‌های ۱۲، ۹، ۱، ۲۳، ۲۸، ۱۹ و ۱۸ و هشت پرسش مربوط به خصومت است که سؤال‌های ۲۶، ۲۴، ۲۰، ۱۷، ۱۵، ۷ و ۳ را شامل می‌شود. گویه‌ها بر اساس مقیاس پنج‌درجه‌ی لیکرت از «کاملاً شبیه من = ۵» تا «به شدت شبیه من نیست = ۱» تنظیم شده است. دامنه‌ی نمره‌های پرخاشگری نیز بین ۲۷ تا ۱۳۵ قرار دارد. در پژوهش گنجی و همکاران پایایی پرسش‌نامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ به دست آمده است (۲۳). در این پژوهش پایایی ابزار با روش پایایی ترکیبی ۰/۹۵۷ و روایی آن نیز به روش همگرا ۰/۴۹۲ به دست آمد که در مجموع پذیرفتنی است.

^۲ pierce

^۱ Buss and Perry

جدول (۱) میانگین و انحراف معیار متغیرهای تحقیق

متغیر	عزت نفس سازمانی	نگرش مذهبی	پرخاشگری
میانگین	۳/۴۹	۳/۵۲	۲/۵۷
انحراف معیار	۰/۷۴	۰/۴۶۱	۰/۴۶۲

متغیر	عزت نفس سازمانی	نگرش مذهبی	پرخاشگری
عزت نفس سازمانی	۰/۶۵۱		
نگرش مذهبی	۰/۲۰۲	۰/۶۶۷	
پرخاشگری	-۰/۱۹۷	-۰/۵۷۱	۰/۷۰۱

در بخش دوم، پس از آزمون مدل اندازه‌گیری و تأیید روایی و پایایی با استفاده از الگوی ساختاری می‌توان به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخت. برای ارزیابی مدل از معیارهای آماره‌ی t و ضریب مسیر استفاده می‌شود.

جدول (۴) مقادیر t و معناداری مسیر در مدل میانجیگری عزت نفس سازمانی در رابطه‌ی بین نگرش مذهبی و پرخاشگری

مسیر	ضرایب مسیر	مقادیر t	مقدار احتمال
پرخاشگری → نگرش مذهبی	-۰/۵۵۴	۱۲/۴۴۹	$P < ۰.۰۵$
عزت نفس سازمانی → نگرش مذهبی	۰/۲۰۲	۳/۴۹۵	$P < ۰.۰۵$
پرخاشگری → عزت نفس سازمانی	-۰/۰۸۵	۱/۵۴۴	$P < ۰.۰۵$

همان‌طور که در جدول شماره‌ی ۴ مشخص است، مقادیر t بین متغیرهای نگرش مذهبی و پرخاشگری ۱۲/۴۴۹ بود که بزرگ‌تر از ۱/۹۶ برآورد شده است. بنابراین، نگرش مذهبی بر پرخاشگری تأثیر مستقیم؛ و با توجه به منفی بودن ضریب مسیر (-۰/۵۵۴)، تأثیر منفی نیز دارد و بیانگر این مطلب است که نگرش مذهبی به میزان ۵۵ درصد از تغییرات متغیر پرخاشگری را در جهت عکس تبیین می‌کند.

علاوه‌براین، مقادیر t بین متغیرهای نگرش مذهبی و عزت نفس سازمانی ۳/۴۹۵ بود که بزرگ‌تر از ۱/۹۶ برآورد شده است. بنابراین، نگرش مذهبی بر عزت نفس سازمانی تأثیر معنی‌دار داشت. با توجه به مثبت بودن ضریب مسیر (۰/۲۰۲) می‌توان گفت نگرش مذهبی بر عزت نفس سازمانی تأثیر مثبت و معنی‌دار نیز دارد و بیانگر این مطلب است که نگرش مذهبی به میزان ۲۰ درصد از تغییرات متغیر عزت نفس سازمانی را تبیین می‌کند.

همچنین، مقادیر t بین متغیرهای عزت نفس سازمانی و پرخاشگری ۱/۵۴۴ بود که کوچک‌تر از ۱/۹۶ برآورد شده است. بنابراین، عزت نفس سازمانی بر پرخاشگری تأثیر معنی‌دار ندارد. با توجه به تأثیر نداشتن عزت نفس سازمانی بر پرخاشگری، می‌توان گفت نگرش مذهبی بر پرخاشگری از

در پژوهش حاضر برای بررسی میانجیگری از روش کمترین مجذورات جزئی^۱ استفاده شد و عزت نفس سازمانی متغیر میانجی بود. برای بررسی میانجیگری بر اساس روش کمترین مجذورات جزئی دو بخش نیاز است. در بخش اول به بررسی الگوی اندازه‌گیری یعنی اعتبار (همسانی درونی) و روایی (روایی واگرا) سازه‌ها و ابزار پژوهش پرداخته می‌شود. در جدول شماره‌ی ۱ پایایی ترکیبی و روایی همگرایی متغیرهای تحقیق ذکر شده است، چون ضرایب پایایی ترکیبی بالاتر از ۰/۶ است نشان‌دهنده‌ی پایا بودن ابزار اندازه‌گیری و مورد اعتماد بودن تمامی گویه‌ها برای اندازه‌گیری ابعاد و متغیرها است. مقادیر روایی همگرایی^۲ مربوط به متغیرها نیز از ۰/۴ بیشتر بود که از روایی همگرایی پذیرفتنی مدل پژوهش حاضر حکایت دارد.

جدول (۲) پایایی ترکیبی و روایی همگرایی متغیرهای تحقیق

متغیر	عزت نفس سازمانی	نگرش مذهبی	پرخاشگری
پایایی ترکیبی	۰/۹۲۶	۰/۸۷۸	۰/۹۵۷
روایی همگرا (AVE)	۰/۴۲۶	۰/۴۴۶	۰/۴۹۲

همان‌گونه که در جدول شماره‌ی ۲ مشخص است، مقدار جذر روایی همگرایی متغیرهای مکنون در خانه‌های موجود که در قطر اصلی ماتریس قرار گرفته است، از مقدار همبستگی بین آنها که در خانه‌های زیرین و راست قطر اصلی ترتیب داده شده، بیشتر است. از این‌رو، می‌توان اظهار داشت که در پژوهش حاضر سازه‌ها (متغیرهای مکنون) در مدل تعامل بیشتری با شاخص‌های خود داشتند تا با سازه‌های دیگر؛ به عبارت دیگر، روایی واگرای مدل در حد مناسبی قرار داشت. همچنین با توجه به ماتریس همبستگی، بالاترین میزان همبستگی در بین متغیرها، مربوط به رابطه‌ی بین نگرش مذهبی و پرخاشگری بود.

جدول (۳) ماتریس همبستگی و بررسی روایی واگرای متغیرهای تحقیق

^۱) PLS
^۲) AVE

بحث و نتیجه‌گیری

طریق متغیر میانجی عزت نفس سازمانی تأثیر مستقیم دارد.

نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن است که نگرش مذهبی بر پرخاشگری تأثیر منفی دارد و طی آن هر چه نگرش افراد نسبت به مذهب مثبت‌تر شود میزان پرخاشگری آنان کاهش می‌یابد؛ این یافته با نتیجه‌ی پژوهشی که رابطه‌ی منفی نگرش مذهبی و پرخاشگری را نشان داده، همسو است (۸). همچنین در برخی از مطالعات نشان داده شده که باورهای مذهبی و عملکردهای معنوی با کاهش علائم اضطرابی همراه است و تقیدات و عملکردهای دینی سالم و مبتنی بر جهت‌گیری مذهبی درونی با بهداشت روان ارتباط مثبت و معناداری دارد (۹، ۱۲، ۱۳).

در تبیین این یافته می‌توان گفت مذهب به افراد نوعی احساس کنترل می‌بخشد که ریشه‌ی خدایی دارد و می‌تواند کاهش‌یافتگی کنترل شخصی را جبران؛ و از بروز پرخاشگری جلوگیری کند. چنانچه نگرش مذهبی بر رفتار افراد حاکم باشد و در هنگام کار کردن با توجه به ارزش‌های مذهبی به فعالیت مشغول باشند، به رفتارهای مثبت روی می‌آورند و رفتارهای منفی همچون پرخاشگری در بین آنان کاهش می‌یابد. در ضمن افراد مؤمن ارتباط خود را با خداوند مانند یک دوست بسیار صمیمی، توصیف می‌کنند و معتقدند از راه اتکا و توسل به خداوند می‌توان اثر موقعیت‌های کنترل‌نشده‌ی مانند پرخاشگری را کنترل کرد.

با توجه به اینکه بسیاری از روان‌شناسان، مذهب را نیروی حمایت‌کننده در کاهش فشار روانی و افزایش عشق و علاقه به دیگران معرفی کرده‌اند (۲۳)، از این‌رو، می‌تواند در کاهش پرخاشگری نقش داشته باشد.

دورماندن از باورهای اصیل مذهبی راه را برای ابتلای فرد به کشمکش‌های درونی و روانی، احساس پوچی، بی‌هدفی و یأس و ناامیدی در برابر محرومیت‌ها، ناملایمات و فشارهای روانی به‌ویژه در محیط کار هموار می‌کند. در بسیاری از آموزه‌های قرآن با متوجه کردن افراد به سوی پروردگار، نوعی آرامش جایگزین نگرانی و درماندگی می‌شود. دعا و نیایش سبب تقرب فرد به خدا و ارتباط با آن قادر متعال می‌شود و موجب می‌شود فرد از رذیله‌های اخلاقی مانند پرخاشگری به دور باشد (۲۴).

نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که عزت نفس سازمانی در

رابطه‌ی بین نگرش مذهبی و پرخاشگری نقش میانجی ندارد (۲۰، ۲۱، ۲۵). نتایج پژوهش حاضر از یک سو حاکی از آن است که نگرش مذهبی بر عزت نفس سازمانی تأثیر مثبت معنی‌داری دارد و طی آن هر چه نگرش افراد نسبت به مذهب مثبت‌تر شود عزت نفس سازمانی آنان افزایش می‌یابد؛ این یافته با نتایج پژوهش‌هایی که رابطه‌ی مثبت نگرش مذهبی و عزت نفس را نشان داده‌اند، همسو است.

در تبیین این یافته می‌توان گفت همان‌طور که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «ذکر خدا آرام‌بخش و شفا‌دهنده‌ی دل‌های شما است»، افرادی که توکل بالاتری دارند از عزت نفس بالاتری نیز بهره‌مندند. امام جواد (ع) نیز می‌فرماید: «عزت مؤمن در بی‌نیازی او از مردم است» (۱۸). البته این سخن به معنای بی‌نیازی انسان‌ها از یکدیگر نیست، بلکه نشان‌دهنده‌ی آن است که آدمی در روابط اجتماعی و رفع نیازها، همواره باید حفظ عزت نفس خود را در نظر داشته باشد. به بیان دیگر، عزت نفس به معنای بی‌نیازی کامل از خلق خدا نیست، زیرا خداوند انسان را موجودی اجتماعی آفریده که به تنهایی و بدون کمک هم‌نوعان، به رفع همه‌ی نیازهای مادی خود قادر نیست و در سایه‌ی جامعه باید ادامه‌ی حیات دهد. اگر آدمی به لطف پروردگار خویش امیدوار باشد و به او توکل کند، هرگز برای رفع نیاز سراغ غیر خدا نمی‌رود، بلکه مخلوقات را فقط وسیله‌ی برآورده شدن نیازها می‌شمارد و حلال اصلی مشکلات خود را خداوند می‌انگارد؛ بدین معنا که ابتدا با دعا و توکل، به خداوند عرض حاجت می‌کند، آنگاه به خلق خدا روی می‌آورد؛ و در نتیجه، عزت نفس خود را حفظ می‌کند.

از سوی دیگر نتایج تحقیق حاکی از آن است که عزت نفس سازمانی بر پرخاشگری تأثیر ندارد. این نتایج با نتایج پژوهش‌هایی که رابطه‌ی عزت نفس را با پرخاشگری نشان داده‌اند، همسو نیست (۱۷). ممکن است دلایل همسو نبودن نتایج پژوهش‌های صورت‌گرفته تفاوت در جامعه‌ی آماری این پژوهش‌ها باشد. همچنین عزت نفس سازمانی، عاملی مهم است که پیامدهای سازمانی مهمی از جمله تعهد سازمانی و رضایت شغلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد که ممکن است از طریق تأثیر در این عوامل بر رفتارهای کارکنان اثر بگذارد، که این عوامل فردی در رابطه‌ی بین دو متغیر مطالعه نشد؛ و یا می‌توان به استفاده از ابزار متفاوت برای اندازه‌گیری عزت نفس و پرخاشگری اشاره کرد.

در کل باید اظهار داشت که پیچیدگی‌های عصر حاضر

قدردانی می‌شود. کد اخلاق: ۱۹۴۲۱۲۵۵۹۲۱۰۰۸

حامی مالی

این مقاله با هزینه‌ی شخصی نویسندگان انجام شده است؛ و حامی مالی ندارد.

تضاد منافع

نویسندگان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی دربار‌ی این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

References

1. Evans SC, Blossom JB, Canter KS, Poppert-Cordts K, Kanine R, Garcia A, et al. Self-reported emotion reactivity among early-adolescent girls: evidence for convergent and discriminant validity in an urban community sample. *Behav Ther.* 2016;47(3):299-311.
2. Street NW, McCormick MC, Austin SB, Slopen N, Habre R, Molnar BE. Sleep duration and risk of physical aggression against peers in urban youth. *Sleep health.* 2016;2(2):129-35.
3. Miles SR, Tharp AT, Stanford M, Sharp C, Menefee D, Kent TA. Emotion dysregulation mediates the relationship between traumatic exposure and aggression in healthy young women. *Pers Individ Dif.* 2015;76:222-7.
4. Jamshidi MA, Moghadam MF, Ghorbani S, Farhoush M. Self-efficacy and Resilience as Mediators in the Relationship between Test Anxiety and Spiritual Intelligence among High School Students in Qom. *Journal of Research on Religion & Health.* 2017;4(1):7-21. (Full Text in Persian)
5. Moore JT. Multicultural and idiosyncratic considerations for measuring the relationship between religious and secular forms of spirituality with positive global mental health. *Psycholog Relig Spiritual.* 2017;9(1):21.
6. Khodayarifard M. Report preparation and Normalization Assessment Scale religiosity in the student community. MD Dissertation, Tehran University, School of Psychology and Educational Sciences. 2006. (Full Text in Persian)
7. Shahabi M, Mashhadi A, Hasani J. The Role of Religious Attitude in Coping with Psychological Distress and Emotion Regulation Difficulties of UT Students. *Journal of Research on Religion & Health.* 2017;3(4):32-47. (Full Text in Persian)
8. Amiri dehkordi M. relationship between religious beliefs and aggression among the students of Payame

مجله‌ی پژوهش در دین و سلامت

سبب شده است انسان در برابر ناملايمات کنترل کمی روی رفتارهای خود داشته باشد. از این رو، باید در جستجوی راه‌هایی برای کنترل رفتارهای خود باشد. در این میان، با توجه به پژوهش حاضر، تقویت باورهای مذهبی در تمام مراحل زندگی، اقدامی پیشگیری‌کننده و حتی درمان‌کننده برای کاهش یا حتی از بین بردن رفتارهایی است که خارج از کنترل فرد است. در ضمن، عنصر دین از شیوه‌های مؤثر برای افزایش استعداد و ظرفیت کارکنان در افزایش عزت نفس سازمانی و جلوگیری از پرخاشگری است؛ پس در این میان، همواره باور و نگرش‌های مذهبی دارای اهمیت است.

محدودیت‌های پژوهش

نداشتن توافق بر مفاهیم دین و مذهب در پژوهش‌های انجام‌شده‌ی داخلی و خارجی از محدودیت‌های پژوهش حاضر است. علاوه‌براین، یافته‌های این پژوهش به علت محدود بودن به شهر خاش، مستلزم رعایت احتیاط در تبیین یافته‌ها و تعمیم نتایج آن است.

پیشنهاد‌های پژوهش

از یک سو، با توجه به ارتباط نگرش مذهبی با عزت نفس سازمانی و پرخاشگری کارکنان که نقشی بسیار مؤثر در استحکام زندگی کاری دارد؛ و از سوی دیگر، چون ما در یک کشور مذهبی زندگی می‌کنیم، به مسئولان مربوط پیشنهاد می‌شود به منظور شناساندن ارزش‌های دینی، از شیوه‌های اصولی و منطقی و با توجه به فرهنگ اسلامی کشور استفاده شود؛ همچنین با برگزاری کلاس‌های آموزشی، مفاهیم دینی به کارکنان آموزش داده شود؛ زیرا پایبندی به آموزه‌های دینی و تحکیم کردن باورهای مذهبی سد محکمی در برابر آسیب‌های ناشی از پرخاشگری و خشم است. علاوه‌براین، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده پیامدهای سازمانی مهم از جمله تعهد سازمانی و رضایت شغلی در رابطه‌ی بین عزت نفس سازمانی و پرخاشگری نیز بررسی شود.

قدردانی

از کلیه‌ی شرکت‌کنندگانی که در اجرای مراحل مختلف مطالعه همکاری داشتند و همچنین کارکنان ادارات شهر خاش که در انجام این پژوهش یاریگر پژوهشگران بودند، تشکر و

Noorashahr Kord University. First national Congress of Islamic Sciences Law and Management. 2016. (Full Text in Persian)

9. Gomes NS, Farina M, Dal Forno C. Spirituality, Religion and Religion: Concepts Reflection in Psychological Articles. *Revista de Psicologia da IMED*. 2014;6(2):107-12.

10. Koenig HG. Religion and medicine IV: religion, physical health, and clinical implications. *The International Journal of Psychiatry in Medicine*. 2001;31(3):321-36.

11. Panzini RG, Rocha NSd, Bandeira DR, Fleck MPdA. Qualidade de vida e espiritualidade. *Revista de psiquiatria clínica São Paulo Vol 34, supl1 (2007)*, p 105-115. 2007.

12. Khazaei H, Rezaei M, Ghadami MR, Tahmasian M, Mobarra AG, Shiri E. Relationship between religious values and anxiety among Kermanshah University of Medical Sciences students. *Journal of Kermanshah University of Medical Sciences (J Kermanshah Univ Med Sci)*. 2010;14(1). (Full Text in Persian)

13. Miller WR. Researching the spiritual dimensions of alcohol and other drug problems. *Addiction*. 1998;93(7):979-90.

14. Ebrahimi A. THE RELATIONSHIP BETWEEN DEPRESSION AND RELIGIOUS ATTITUDE AND PERFORMANCES IN ADULTS ISFAHAN 1998. *J Res Med Sci*. 2003;8(1). (Full Text in Persian)

15. Orth U, Robins RW, Roberts BW. Low self-esteem prospectively predicts depression in adolescence and young adulthood. *J Pers Soc Psychol*. 2008;95(3):695.

16. Haje Amo Asar M, Abdollahi R, Rahmati D, Farkhojasteh V. The Organizational Self-Esteem and Commitment Relationship with job Satisfaction among Employers Working in the city of Tehran 2015. (Full Text in Persian)

17. Garofalo C, Holden CJ, Zeigler-Hill V, Velotti P. Understanding the connection between self-esteem and

aggression: The mediating role of emotion dysregulation. *Aggressive behavior*. 2016;42(1):3-15.

18. Javanbakht M, Ziaee SA, Homam SM, Rahnama A. Effect of Ramadan fasting on self-esteem and mental health of students. *The Quarterly Journal of Fundamentals of Mental Health*. 2010;11(4):266-73. (Full Text in Persian)

19. Rahimi Z. Examine the relationship between religiosity and self-esteem in high school students Sabzevar: Azad University of Central Tehran Branch; 2001. (Full Text in Persian)

20. Aghajani S, Rajabi S, Ganji M, Ghafari M. Religion and psychological health. *Ardabil 2008*. (Full Text in Persian)

21. ANSARI JA, Ravari A, Kazemi M. THE EFFECTS OF RAMADAN FASTING ON SELF-ESTEEM AMONG THE STUDENTS IN THE SCHOOL OF NURSING, MIDWIFERY AND PARAMEDICS OF RAFSANJAN MEDICAL COLLEGE. 2001. (Full Text in Persian)

22. BAHADORI KJ, HABIBI R. THE RELATIONSHIP BETWEEN ORGANIZATIONAL AGILITY, ORGANIZATIONAL SELF-ESTEEM, MORALE AND JOB SATISFACTION OF PRINSIPALS. 2016. (Full Text in Persian)

23. ALIREZA AS, ASKARI NA, Heydari M, NOORIAN NM. The Relationship between Religiousness and Social Capital in the City of Najafabad, Isfahan. 2012. (Full Text in Persian)

24. Poloma MM, Lee MT. From prayer activities to receptive prayer: godly love and the knowledge that surpasses understanding. *J Psychol Theol*. 2011;39(2):143-54.

25. Rahimi Z. Examine the relationship between religiosity and self-esteem in high school students Sabzevar 2001. (Full Text in Persian)